

forms. Possibility of transition of accentuations is marked in the deviantnye lines of conduct on conditions of insufficient attention from the side of psychologists or absence of speech therapy help. The basic lines of conduct of podrostkov-akcentuantov are described with the defects speech: anxiety, timidity, *affektivnaya-ekzal'tirovannost'*, pedantry, which negatively influence on personality on the whole and on overcoming of lacks of pronunciation; and also *gipertimnist'*, which positively influences on the process of self-perfection and self-realization of personality and thus instrumental in the awareness of the own failings and their effective overcoming. Basic korekciynoy work assignments are set for overcoming of lacks of speech for teenagers with the purpose of prevention of origin of the accented character traits.

Keywords: defects of speech, character accentuations, development of personality, *samorazvitie*, deviantnoe conduct.

Стаття надійшла до редакції 05.10.2014 р.

Статтю прийнято до друку 15.10. 2014 р.

Рецензент: д.п.н Н.Г.Пахомова

УДК 376-056.36

ОСОБЛИВОСТІ СТАВЛЕННЯ ДО УСПІХУ РОЗУМОВО ВІДСТАЛИХ УЧНІВ МОЛОДШИХ КЛАСІВ

Докучина Т.О.

кандидат педагогічних наук

Одним із важливих аспектів проблеми розвитку особистості розумово відсталого учня є формування його успішності у всіх видах діяльності. Реалізація цього завдання передусім передбачає формування бажання в учнів досягати успіху у навчально-виховній діяльності, що є провідною для школярів. Формування такого бажання сприятиме подоланню властивій розумово відсталим дітям психічній пасивності, що являється первинним дефектом, а отже здійснюватиме корекційний вплив. Відповідно завданням спеціальної школи є забезпечення можливостей переживання почуття успіху учням у навчально-виховній діяльності з метою вироблення стійкого бажання досягати успіху. Важливим при цьому є не одномоментність такої ситуації, а її постійність. Тобто постійна можливість проявити себе, розкрити свої потенційні можливості, показати сильні сторони. Усе це є можливим за умови правильної організації навчального процесу з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей кожного учня.

Окремі аспекти проблеми успішності та стимулювання до досягнення успіху розумово відсталих учнів у корекційній педагогіці та психології вивчали: А. Белкін, В. Бондар, Т. Жук, Ж. Намазбаєва, В. Синьов, Н. Стадненко, І. Ужченко, І. Ушакова та ін. Вчені розглядали різні сторони проблеми та зробили вагомий внесок у її вирішення, проте, аналіз літературних джерел засвідчив відсутність цілісного вивчення. Це обумовило дослідження педагогічних умов створення ситуації успіху у навчально-виховній діяльності розумово відсталим учням. Важливим при цьому було визначення ставлення учнів до власного успіху, його вплив на подальші досягнення та активність у навчальній діяльності в цілому. Тому ця стаття присвячена проблемі ставлення до успіху розумово відсталих учнів.

Стимулювання учнів до досягнення успіху передбачає урахування багатьох факторів. Вибір методів та прийомів стимулювання повинен відбуватись на основі глибокого вивчення особистості дітей з метою максимального стимулюючого впливу. Відповідно для визначення ефективних умов та вибору раціональних методів стимулювання до досягнення успіху розумово відсталих учнів у навчально-виховній діяльності необхідно визначити передусім індивідуально-психологічні особливості дітей, що безпосередньо впливають на досягнення ними успіху. Тобто формують бажання досягати успіху та сприяють підвищенню активності у діяльності для його досягнення.

Нами визначено, що саме ставлення до успіху є тим визначальним особистісним утворенням, що впливає на його досягнення учнями. Зважаючи на різні підходи щодо визначення сутності поняття ставлення, на основі аналізу літературних джерел, нами ставлення до успіху розглядається як внутрішня позиція до своїх досягнень, що виявляється у бажанні досягати успіху, стимулює до активності та виражається у діях, вчинках учнів. Саме ця внутрішня позиція стимулює їх до досягнення успіху. Причому сформованість такої позиції визначається не просто наявністю бажання бути успішним, але й рівнем активності, що проявляє дитина для досягнення бажаної мети.

Ставлення до успіху учнів визначається різними чинниками, що безпосередньо впливають на досягнення успіху у навчально-виховній діяльності. Передусім ставлення до успіху визначається усвідомленістю, яка виявляється в усвідомленні своїх успіхів, значення успіху у навчальній діяльності, шляхів його досягнення, вмінні адекватно оцінювати свої успіхи та спрямовувати діяльність на їх досягнення. Усвідомленість свідчить про те, що учні свідомо проявляють активність у навчальній діяльності з метою досягнення успіху.

О. Максимова зазначає, що на досягнення успіху учнями впливають такі внутрішні чинники: мотивація,

самооцінка, рівень домагань, пізнавальні, емоційно-вольові особливості [4, с. 14-15]. Ці чинники також визначають особливості формування ставлення до успіху у навчально-виховній діяльності.

М. Дригус зазначає, що успіх учнів у навчальній діяльності тісно пов'язаний з мотивами навчання. І саме ставлення учнів до навчання визначає його успішність [2, с. 124]. Відповідно досягнення успіху у навчанні значною мірою залежить від того, якими є ставлення та мотивація учнів до навчання.

На думку М. Алексєєвої оцінка, яка відповідає рівню домагань учнів підвищує активність та переживається як успіх у навчанні [1, с. 171]. Це твердження свідчить про те, що оцінка є дієвим стимулом у навчальній діяльності. Проте важливим при цьому є наявність відповідного рівня домагання, а отже бажання її отримати. Тому ставлення до оцінки є одним із чинників, що впливає на формування ставлення до успіху у навчанні.

Досягнення успіху у навчальній діяльності залежить й від вольових якостей особистості, оскільки для досягнення поставлених цілей необхідно проявляти активність, наполегливість, докладати зусилля та ін.

Взаємодія вищезазначених чинників, що впливають на досягнення успіху, на нашу думку, визначає якісну характеристику ставлення до успіху учнів у навчально-виховній діяльності.

З метою визначення ефективних умов створення ситуації успіху розумово відсталим учням було проведено дослідження ставлення до успіху школярів. Дослідженням було охоплено респондентів молодших класів спеціальної та масової шкіл, що створювало можливість визначити особливості ставлення до успіху розумово відсталих школярів.

Ставлення до успіху визначалось за такими критеріями та показниками: усвідомленість власних успіхів (розуміння сутності успіху, вибір адекватних шляхів його досягнення); мотивація досягнення успіху (переважання мотивів досягнення успіху чи уникнення невдачі); ставлення учнів до навчання (модальність, активність, стійкість, усвідомленість); провідні мотиви навчання (навчальні, соціальні, ігрові, зовнішні, оцінні); ставлення до оцінки (модальність, усвідомленість сутності та значення, емоційні реакції на оцінки); особливості діяльності учнів, спрямованої на досягнення успіху у навчально-виховному процесі (активність, цілеспрямованість, інтерес до навчальної діяльності, рівень докладання зусиль для досягнення мети, наполегливість, навчальна успішність).

У корекційній педагогіці та спеціальній психології не описана типологія ставлення до успіху, тому на основі зазначених критеріїв і показників було розроблено варіанти типів ставлення до успіху учнів молодших класів. В основу визначення типів ставлення до успіху було покладено окремі параметри ставлення за Б. Ломовим та характеристики емоційно-ціннісного компоненту навчальної діяльності [3, с. 332-335]. Зокрема такі: модальність, активність, стійкість, усвідомленість. Відповідно до цих параметрів було виокремлено чотири типи ставлення до успіху: виразно позитивне, зацікавлене, недостатньо виразно позитивне, байдуже.

Нами визначалось, що ставлення до успіху саме по собі не може бути негативним. Проте неусвідомленість власних успіхів та стала пасивна позиція учнів до успіху виявляються у байдужому ставленні до нього. Виразно позитивне ставлення до успіху є дієвим та сталим, зацікавлене – недостатньо дієвим та сталим, недостатньо виразно позитивне – мало дієвим та епізодичним.

Результати порівняльного дослідження ставлення до успіху у навчально-виховній діяльності учнів з порушеним та нормальним інтелектом засвідчили, що **виразно позитивне ставлення до успіху** спостерігається у 2,86% учнів з порушеним та 38,09% з нормальним інтелектом. Учні цієї групи усвідомлюють власні успіхи, розуміють сутність успіху та шляхи його досягнення. Вони завжди адекватно враховують свої успіхи та невдачі. Для них характерним є переважання мотивів досягнення успіху. Ставлення до навчання є виразно позитивним. Вони усвідомлюють його значення та розуміють сутність. Проте, на відміну від учнів з порушеним, у цих учнів з нормальним інтелектом спостерігається краще розуміння значення та сутності навчання. Мотивами навчальної діяльності є навчальні. Ці учні розуміють значення оцінок та позитивно ставляться до них. Вони вважають оцінки необхідними у навчальному процесі та асоціюють свою роботу з високими оцінками, які хотіли б отримувати. У них спостерігається адекватна реакція на високі та низькі оцінки. У початково-виховній діяльності постійно прагнуть успіху та докладають достатньо зусиль для його досягнення. Завжди сумлінно виконують завдання вчителя, вміють наполегливо працювати, проявляють ініціативу, беруть участь у виховних заходах, із задоволенням відвідують різні гуртки. Здібності учнів відповідають результатам їхньої діяльності, успішність – високому та достатньому рівням.

Зацікавлене ставлення до успіху у навчально-виховній діяльності спостерігається у 17,86% учнів порушеним та 29,37% з нормальним інтелектом.

Учні цієї групи в цілому розуміють сутність успіху, усвідомлюють власні успіхи, проте недостатньо шляхи досягнення. Характерною їхньою особливістю є несистематичність у досягненні успіху. У них переважають мотиви досягнення успіху, проте вони не завжди докладають достатньо для цього зусиль. Ставлення до навчання характеризується зацікавленістю, проте недостатньо дієвістю. Серед мотивів навчання переважають соціальні та навчальні. Розумово відсталі учні недостатньо чітко усвідомлюють сутність та значення навчання, на

відміну від учнів з нормальним інтелектом. Вони проявляють достатню активність з окремих навчальних предметів, які їм подобаються або легше даються, і в той же час потребують стимулювання та контролю з інших. Ставлення до оцінок позитивне, проте у більшості недостатньо усвідомлене. Вони частково усвідомлюють значення та сутність оцінок та не завжди адекватно на них реагують. У розумово відсталих учнів спостерігається надмірна імпульсивність, емоційність, збудливість, що виявляється у нерівномірності та несистематичності активності. Вони часто відволікаються, емоційно реагують на різні ситуації, переключаються з однієї діяльності на іншу, навіть коли не довели справу до кінця. Активність окремих учнів з порушеним та нормальним розвитком знижується також й через самовпевненість, що проявляється у переоцінці своїх можливостей. Ці учні прагнуть бути успішними у виховній діяльності, оскільки проявляють ініціативу та беруть участь у різних заходах, відвідують гуртки, але й тут проявляється несистематичність діяльності. Успішність розумово відсталих учнів є нерівномірною, за рахунок спадів активності, але у загальному відповідає достатньому рівню. В учнів з нормальним розвитком успішність відповідає високому та достатньому рівням.

Недостатньо виразно позитивне ставлення до успіху у навчально-виховній діяльності спостерігається у 42,14% учнів з розумовою відсталістю та 24,60% респондентів з нормальним розвитком. Учні цієї групи недостатньо усвідомлюють власні успіхи, частково розуміють сутність успіху та шляхи його досягнення. Вони не завжди враховують свої успіхи та невдачі. Частіше не враховують успіхів. Характерною особливістю цієї групи є потреба у схваленні та недостатня впевненість у собі, що знижує активність у досягненні успіху. Ставлення до навчання позитивне, проте недостатньо виразне, мало дієве або пасивне. Вони недостатньо усвідомлюють його значення та сутність. У деяких учнів з нормальним розвитком спостерігається негативне ставлення до навчання, проте їхні уявлення про сутність та значення навчання є більш точними. Учні цієї групи мало активні та періодично проявляють пасивність у навчанні. Серед мотивів навчальної діяльності у них переважають оцінні та ігрові. Ставлення до оцінок є позитивним (недостатньо усвідомленим), в окремих випадках – негативним. У цілому вони частково усвідомлюють значення та сутність оцінки та недостатньо розуміють критерії оцінювання. Деякі розумово відсталі учні цієї групи можуть радіти будь-якій оцінці, що свідчить про недостатнє усвідомлення її сутності. Навчальна діяльність є нерівномірною, що у більшості випадків залежить від емоційного стану цих дітей. Вони є досить вразливими до невдач, які різко знижують їхню активність. Учні не проявляють активності у навчальній діяльності, намагаються уникати усних відповідей, не беруться за складні завдання. Невпевненість проявляється і у виховній діяльності. Їхня успішність є середньою, проте наявними є також оцінки початкового рівня.

Байдуже ставлення до успіху у навчально-виховній діяльності спостерігається у 37,14% учнів з порушеним та лише у 7,94% з нормальним інтелектом. Характерною особливістю цих дітей є відсутність прагнення досягати успіху. Розумово відсталі учні не усвідомлюють власних успіхів, не розуміють сутності успіху та шляхів його досягнення. Учні з нормальним інтелектом недостатньо усвідомлюють власні успіхи та розуміють сутність успіху у навчанні. Проте як і розумово відсталі, вони не враховують своїх успіхів та невдач у навчальній діяльності. Для них характерне переважання мотивів уникнення невдачі та низький рівень мотивації досягнення (хоча у цілому і мотиви досягнення успіху і мотиви уникнення невдачі слабо розвинені). Ставлення до навчання є байдужим або негативним та пасивним. Вони не усвідомлюють його значення, не проявляють інтересу та активності у навчальній діяльності. Провідними мотивами навчання є ігрові та зовнішні. Розумово відсталі учні не усвідомлюють значення оцінок. Ставлення до них є байдужим або негативним. Вони не проявляють виразних реакцій на оцінки. Учні з нормальним інтелектом частково усвідомлюють значення оцінок, проте ставлення до них також є байдужим або негативним. Особисто для них оцінка не має значення, проте все ж окремі з них переживають свої оцінки через зовнішню мотивацію. У навчальній діяльності проявляють пасивність, не завжди виконують завдання вчителя, не проявляють пізнавальний інтерес, відволікаються, займаються своїми справами. У виховній діяльності розумово відсталі учні проявляють пасивність. Їм не подобається брати участь у виховних заходах, відвідувати гуртки. На відміну від них, учні з нормальним інтелектом часто проявляють себе у виховній діяльності, відвідують різні гуртки, здебільшого спортивного напрямку. Успішність учнів цієї групи є низькою, переважають оцінки середнього та початкового рівня.

Порівняльний аналіз результатів дослідження ставлення до успіху розумово відсталих та учнів з нормальним інтелектом представлений у табл. 1.

Узагальненні результати дослідження засвідчили, що у розумово відсталих учнів молодших класів недостатньо сформоване позитивне та дієве ставлення до успіху, а також дозволили виділити певні його особливості. Зокрема, ці учні не переносять свої успіхи з одного виду діяльності в інший: успіхи на одному уроці не сприяють підвищенню мотивації досягнення та активності на іншому, або ж успіхи у позакласній діяльності не підвищують мотивацію досягнення та впевненість у собі у навчальній. Також розумово відсталі учні характеризуються недостатнім усвідомленням сутності успіху та шляхів його досягнення, переважанням мотивів уникнення невдачі. Вони недостатньо усвідомлюють значення навчання та оцінки, а відповідно характеризуються

у більшості недостатньо виразно позитивним або байдужим ставленням до навчальної діяльності та оцінки як показника успішності. Ставлення до успіху характеризується недостатньою дієвістю, попри те що вони висловлюють бажання його досягати, що підтверджує недостатнє усвідомлення сутності успіху. Також значна частина розумово відсталих учнів характеризується відсутністю бажання досягати успіху, а відповідно пасивністю та несформованістю ставлення до успіху.

Таблиця 1

Типи ставлення до успіху учнів з розумовою відсталістю та нормальним розвитком (у %)

Типи ставлення до успіху	Склад досліджуваних	
	Учні з розумовою відсталістю	Учні з нормальним розвитком
Виразно позитивне	2,86	38,09
Зацікавлене	17,86	29,37
Недостатньо виразно позитивне	42,14	24,60
Байдуже	37,14	7,94

Отже, ставлення до успіху учнів спеціальної школи має певні особливості, що передусім обумовлене порушеннями інтелектуального розвитку цих дітей, а також свідчить про необхідність впровадження нових форм і методів роботи з метою формування позитивного ставлення до успіху.

Література

1. **Алексеева М. И.** Влияние оценки результатов учебной деятельности школьников на их отношение к ней / М. И. Алексеева // Материалы к III Всесоюзному съезду общества психологов СССР. – М., 1968. – Т. 2. – С. 170–171. 2. **Дригус М. Т.** Про взаємозв'язок ставлення до навчання молодших школярів з його результативністю / М. Т. Дригус // Психологія : республ. наук. - метод. зб. – К., 1976. – Вип. 15. – С. 123–131. 3. **Ломов Б. Ф.** Методологические и теоретические проблемы психологии / Б. Ф. Ломов. – М. : Наука, 1984. – 448 с. 4. **Максимова О. О.** Досягнення успіху шестирічним першокласником : навч. посіб. / О. О. Максимова ; за ред. М. В. Левківського. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – 184 с.

References

1. **Alekseeva M. Y.** Vliyaniye otsenky rezultatov uchebnoi deiatelnosti shkolnykov na ykh otnoshenye k nei / M. Y. Alekseeva // Materyaly k III Vsesoiuznomu sezdu obshchestva psykholohov SSSR. – M., 1968. – T. 2. – S. 170–171. 2. **Dryhus M. T.** Pro vzaiemozv'язok stavlennia do navchannia molodshykh shkoliariv z yoho rezultatyvnistiu / M. T. Dryhus // Psykholohiya : respubl. nauk.-metod. zb. – K., 1976. – Vyp. 15. – S. 123–131. 3. **Lomov B. F.** Metodologicheskyye i teoreticheskyye problemy psiholohii / B. F. Lomov. – M. : Nauka, 1984. – 448 s. 4. **Maksymova O. O.** Dosiahnennia uspihku shestyrychnym pershoklasnykom : navch. posib. / O. O. Maksymova ; za red. M. V. Levkivskoho. – Zhytomyr : Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 2009. – 184 s.

Докучина Т.О. Особливості ставлення до успіху розумово відсталих учнів молодших класів

Стаття присвячена проблемі ставлення до успіху розумово відсталих учнів, що визначає значною мірою їх активність, рівень успішності та самореалізації у навчально-виховній діяльності. Здійснено теоретичний аналіз вивчення ставлення до успіху у спеціальній психолого-педагогічній літературі. Визначено поняття ставлення до успіху; чинники, що впливають на його формування й визначають якісну характеристику; критерії, показники та типи ставлення до успіху розумово відсталих учнів молодших класів (виразно позитивне, зацікавлене, недостатньо виразно позитивне, негативне та байдуже). Визначена необхідність дослідження ставлення до успіху з метою визначення ефективних педагогічних умов створення ситуації успіху у навчально-виховній діяльності учням з порушеннями інтелекту. Представлено результати дослідження, що засвідчили недостатність сформованості позитивного та дієвого ставлення до успіху розумово відсталих молодших школярів. Визначено особливості ставлення до успіху розумово відсталих учнів, а саме: нездатність переносити свої успіхи з одного виду діяльності в інший; недостатнє усвідомлення сутності успіху та шляхів його досягнення, значення навчання та оцінки; переважання мотивів уникнення невдачі; наявність значної частини учнів, що характеризуються відсутністю бажання досягати успіху, а отже пасивністю та несформованістю ставлення до успіху. Обґрунтована необхідність впровадження нових форм і методів роботи з метою формування позитивного та дієвого ставлення до успіху.

Ключові слова: успіх, ставлення до успіху, розумово відсталі учні молодших класів, методика дослідження, ситуація успіху.

Докучина Т.А. Особенности отношения к успеху умственно отсталых учащихся младших классов

В статье представлена проблема отношения к успеху умственно отсталых учащихся как фактора влияющего на активность и успешность учащихся в учебно-воспитательной деятельности, а также на формирования их успешной личности. Осуществлен теоретический анализ изучения отношения к успеху в специальной психолого-педагогической литературе. Определено понятие отношения к успеху, выделены факторы, влияющие на его формирования, а также критерии, показатели и типы отношения к успеху в учебно-воспитательной деятельности. Определена необходимость исследования отношения к успеху с целью определения эффективных условий создания для учащихся ситуации успеха и стимулирования к его достижению. Представлены результаты исследования отношения к успеху умственно отсталых учащихся. Результаты свидетельствуют о недостаточности сформированности положительного отношения к успеху умственно отсталых учащихся и позволяют выделить такие особенности их отношения к успеху в целом: неспособность переносить свои успехи с одного вида деятельности в другой; недостаточность осознанности сущности успеха, учебной

деятельности в целом, оценки как показателя успешности; преобладание мотивов избегания неудачи; наличие значительного процента учащихся, у которых отсутствует желание достигать успеха в учебной деятельности. Обоснована необходимость внедрения новых форм и методов работы с учащимися с целью формирования положительного и активного отношения к успеху.

Ключевые слова: успех, отношение к успеху, умственно отсталые учащиеся младших классов, методика исследования, ситуация успеха.

Dokuchyna T.A. Features of attitude to the success of mentally retarded pupils of junior classes

The article is devoted to attitude to the success of mentally retarded pupils of junior classes. The article presents the results of experimental studies of attitude to the success of mentally retarded pupils of junior classes of auxiliary school in educational activities. Study the problem of forming a positive attitude to the success in educational activities is essential to the practice of correctional pedagogy. The article contains an analysis of special psychological and pedagogical literature of research problem, insufficiency research in correctional pedagogy. The theoretical analysis of the literature has allowed to identify the main factors influencing the formation of attitude to the success and indicated the necessity of research attitude to the success of mentally retarded pupils. The results of the special studies of features and the types of attitude to the success of mentally retarded pupils of junior classes in educational activities are present. Results of the study indicate the necessity for introduction of new forms and methods of work in the practice of auxiliary school for the purpose of creating a positive and active attitude to the success of mentally retarded pupils of junior classes.

Keywords: the success, attitude to the success, mentally retarded pupils of junior classes, the method of research, the situation of success.

Стаття надійшла до редакції 20.10.2014 р.

Статтю прийнято до друку 25.10.2014 р.

Рецензент: д.п.н., проф. Миронова С.П.

УДК: 376-056.264

МЕТОДИЧЕСКИЙ АСПЕКТ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОСТРАНСТВЕННЫХ ПОНЯТИЙ У ДЕТЕЙ 6-7 ЛЕТ С ОБЩИМ НЕДОРАЗВИТИЕМ РЕЧИ СРЕДСТВАМИ МУЛЬТИМЕДИЙНОЙ ПРЕЗЕНТАЦИИ

Дроздова Н.В.

кандидат педагогических наук, доцент,

Ладейко В.Д.

Развитие словаря ребенка тесно связано, с одной стороны, с развитием мышления и других психических процессов, а с другой - с развитием всех компонентов речи: фонетико-фонематического и лексико-грамматического. С помощью слов ребенок обозначает то, что доступно его пониманию. Со значением слов непосредственно связано представление о них как о понятиях. Из множества качеств и признаков предмета или явления, заключенных в слове-понятии, ребенок вначале усваивает лишь те, которые непосредственно выступают в совершаемых им действиях с соответствующими предметами. В дальнейшем, по мере получения и обогащения жизненного опыта, им усваивается более глубокий смысл соответствующего понятия, включая и те качества обозначаемых им предметов, которые прямо не воспринимаются. Так, соотнесение пространственных понятий с конкретными образами является затруднительным и тем самым данные понятия требуют достаточно высокого уровня обобщения, чтобы ребенок понимал, дифференцировал и мог ими оперировать.

Исследования Г.Н. Градовой [5], Р.И. Лалаевой [7], Р.Е. Левиной [8], Т.Б. Филичевой [10], Г.В. Чиркиной [10] и др. показывают, что у детей с общим недоразвитием речи (ОНР) с трудом формируются пространственные представления, а соответственно и пространственные понятия. Недостаточность пространственных представлений у дошкольников с ОНР проявляется в нарушении восприятия схемы собственного тела. Так, представления о ведущей руке, о частях лица и тела формируются позднее, чем у нормально говорящих сверстников. Дети затрудняются в понимании предлогов и наречий, отражающих пространственные отношения. У многих детей нарушено восприятие целостного образа предмета. Большинство пространственных понятий усваиваются детьми с ОНР только в ходе специального обучения.

Целью экспериментального исследования явилось выявление уровня сформированности пространственных понятий у детей с ОНР. В нем принимали участие 49 нормально говорящих детей и 50 детей с ОНР в возрасте 6-7 лет. Использовалась методика диагностики понятийного мышления, с помощью которой изучались такие пространственные понятия, как впереди, посередине, позади, внизу, наверху, рядом, напротив, слева, справа, справа сверху, слева внизу, а также предлоги с пространственным значением: в, под, перед, за, между [9].

Экспериментальное исследование позволило выявить общие закономерности в понимании и использовании пространственных понятий у детей с ОНР и их нормально говорящих сверстников: